

ASPEKT ♀

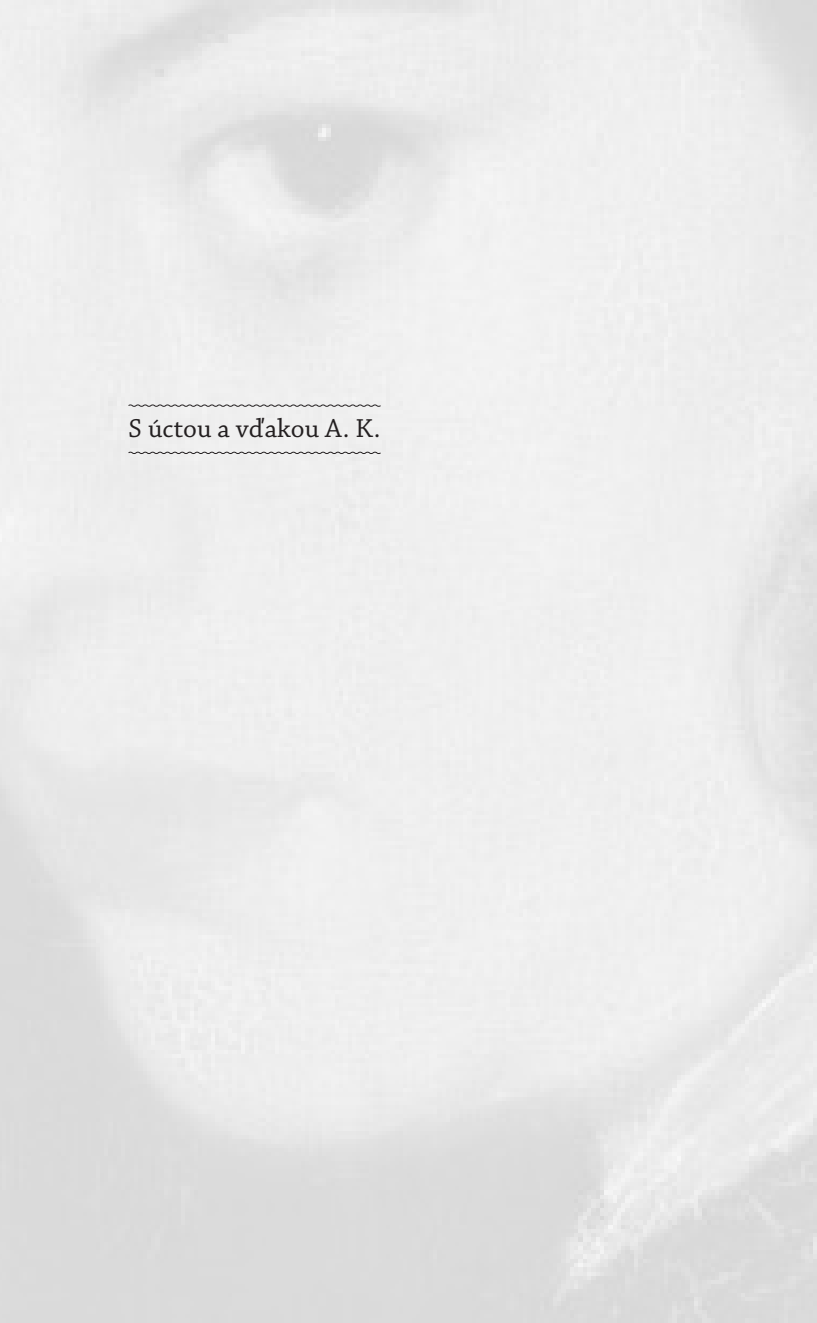
jana juráňová
nevybavená záležitost

Jana Juráňová (1957) je autorkou niekoľkých divadelných hier, kníh pre deti i prozaických kníh pre dospelých. Knihy *Orodovnice* (2006), *Žila som s Hviezdoslavom* (2008) a *Lásky nebeské* (2010) sa dostali do finálovej desiatky Ceny Anasoft Litera. Jej knižný rozhovor s Agnešou Kalinovou *Mojich sedem životov* (2012) získal Cenu Egona Ervína Kische. Prekladá z angličtiny, príležitostne sa venuje publicistike a píše pre rozhlas.

jana juráňová
nevybavená záležitost

ASPEKT

Jana Juráňová: Nevybavená záležitosť _ Vydalo Zájumové združenie žien ASPEKT roku 2013 ako svoju 117. publikáciu _ www.aspekt.sk _ Realizované s finančnou podporou Združenia vydavateľov a kníhkupcov Slovenskej republiky _ Copyright © Jana Juráňová 2013 _ Redakcia Jana Cviková _ Fotografia na obálke Židovský cintorín, Cerová (JJ) _ Ilustrácie v knihe Jana Sapáková s použitím olejomaľby Pétera Szüleho, na ktorej je portrét Edity Farkasovej-Zinnerovej; fotografiu láskavo poskytla Karen Farkas _ Design © Layout JS. 2013 _ Produkcia CeTePe, s. r. o., Bratislava _ Prvé vydanie _ ISBN 978-80-8151-010-6 (PDF)


~~~~~  
S úctou a vdákou A. K.  
~~~~~



~~~~~  
Ktovie, po čom šliape moja noha, Pane. Ty vedieš  
moje kroky a kroky všetkých ľudí. No aj tak sa  
občas zrazíme. Aký je tvoj zámer a aký úmysel.  
Skúma ho moje srdce?  
~~~~~

Ležím vo svojom spálňovom kúte v dome, do ktorého som sa definitívne presťahovala len nedávno. Slnko sa opiera do okien na protilahej strane a jeho lúče zasahujú doprostred – takmer do kuchynského kúta. Z tej strany, kde spím, je dom obkolesený stromami. Môj dom. Som tu. Včera večer, nie veľmi neskoro, som si ľahla poriadne unavená a tvrdo som zaspala. Je ráno, ešte len pol šiestej, no som už celkom bdelá. To sa mi takto zavčasu nestalo už dávno.

Vybavím si v mysli náš byt v panelákovom dome na sídlisku na desiatom poschodí. V lete sa tam slnko opieralo do okna spálne od skorého rána, nedalo sa pred ním ujsť. Kým som chodievala do práce, pohyb slnka som nesledovala, keď tak len cez víkend, ak bol slnečný. Milosrdný tieň sa priplazil až okolo pol druhej popoludní a vtedy sa slnko otočilo a svietilo do obývačky, no už nebolo také ostré. Niekedy som sa tam cítila ako v orlom hniezde. Na jeseň som pozorovala, ako mi ťažké mračná letia priam nad hlavou. Na streche hniezdil párik sokola myšiara – tak sa oficiálne volajú tie

drobné dravce, inak podobné holubom. Ich let je však iný. Nástožčivé hlasy sokolov sa nad našou kuchyňou ozývali niekedy po celý deň. Sídliisko som mala ako na dlani. Všetko bolo ďaleko, všetko malé. Vzdialené hory vyzerali ako gýčový obrázok. Hviezdy, mesiac, lietadlá na oblohe, mraky, slnko, to všetko bolo v tom byte na desiatom poschodí bližšie, zato zemskú príťažlivosť som cítila naliehavejšie než kdekoľvek inde. Sokolom som závidela, že pre ne nie je nebezpečná.

Keď sme s mužom uvažovali o tomto domčeku, bála som sa, že mi tu bude chýbať pohľad z výšky, veď tak dlho som bola majiteľkou výhľadu na všetky strany. Nechýba mi. Až tu som si slobodne priznala, ako veľmi som presýtená výšok. Vyhovuje mi, že som sa na prahu staroby učupila k zemi.

Aj keď je ešte zavčasu, mala by som vstať, aby som sa vyhla spomienkam. Zdajú sa mi ohraté, som z nich unavená, no keď si nedám pozor, vracajú sa ako film, ktorý mi beží v hlave aj napriek mojej vôli. Viem ho celý naspamäť odpredu, odzadu... zábery sa nedajú ani zameňovať, ani vystrihnúť, nemá zmysel si to znovu celé premietiť. Keby sa tak moje spomienky dali bezpečne odložiť do sejfu, v ktorom by nespráchniveli. Lenže podvedome sa bojím, že ich stratím a že mi nezostane celkom nič. Tak si to vysvetľujem – sama sebe, veď nikto iný tu nie je.

Akoby som sa každý večer pred spaním a každé ráno po prebudení utvrdzovala, že nezmizli, že sú tu so mnou. Spomienky na ľudí dávno stratených zostávajú zaseknuté v podobe, ktorú si uchováva moja pamäť. A potom niekedy strátim nad nimi kontrolu a neviem nájsť vypínač. A spomienky letia a letia a ja nemôžem zaspať. Zobudia ma aj ráno, nedokážem sa ich striasť. Našťastie môžem vstať a ísť niečo robiť. Možno by pomohlo, keby som si preložila posteľ do iného kúta domu, aby ma ráno nebudilo slnko, ktoré sa v tomto ročnom období pomaly plazí cez kuchynský kút až ku mne do postele. No čo ak by som potom už nevstala? Možno by som prespala pol dňa, možno celý. Nikto by to nezistil, lebo tu nikto nie je. Ale trochu sa bojím, že prídem o posledné návyky. Posteľ si teda neprenesiem na tmavšie miesto, aspoň zatiaľ nie. Slnko mi už svieti priamo do očí. Privríem viečka. Ešte minútu. O chvíľu vstanem a budem si plánovať dnešný deň. Nič z toho ma priveľmi nenadchýna, ale ani sa mi nehnuší. Môžem a nemusím si urobiť raňajky, môžem ísť do záhrady a nemusím, môžem upratať priedomie...

Deň sa začína. Aspoňže sa už čo nevidieť začne leto. Ešte neviem, ako tu prežijem zimu, ale na to teraz nebudem myslieť. Svieti slnko a od toho sa bude odvíjať dnešok. Začnem tým, že si uvarím kávu, dám si k nej opečený chlieb a nie-

čo z toho, čo som včera nakúpila: syr, marmeládu alebo mäkkú salámu. Pred obedom budem v záhrade. Navarené mám zo včera a popoludní si oddýchnem. Potom trochu poupratujem, možno zájdem do obchodu a možno aj na poštu. Deň sa práve začal.

Tak som sa sem teda definitívne presťahovala. Byt som nechala dcére. Pôvodne sme si s mužom mysleli, že my pôjdeme do dcérinho dvojizbového a ona do nášho štvorizbového. No potom sme si uvedomili, že by sme sa v tom malom byte dohrýzli. V štvorizbovom sme mohli skrývať svoju samotu jeden pred druhým, ale v dvojizbovom by sa to dalo len ťažko. A tak sme sa podujali na komplikovanú výmenu, až sme sa dostali k tomuto domčeku na dedine. Nikdy sme si to nepovedali nahlas, ale mlčky sme sa zhodli, že aj keď má dom zjednotený vnútorný priestor, je dosť členitý, aby sme boli spolu a zároveň si nezavadzali. Muž sa tešil na kôľňu, na prechádzky v lese, na rybačku, ja na záhradu. Nerobili sme si ilúzie, že sa z nás stane ideálny pár dôchodcov, ktorí sa budú vodiť za ruky po dedine. Ale dúfali sme, že prázdnota a ťaživé ticho sa tu rozplynie prirodzenejšie a bezbolestnejšie než v strede rušného mesta bez zelene. Konečne sme sa mali na čo tešiť. V byte sa voľný čas postupne zmenil na prázdny stereotyp, no ťažko sme si to priznávali. A keď sme

sa rozhodli, že sa presťahujeme sem do domu, muž dostal infarkt. Bolo to kruto rýchle. Lekári povedali, že milosrdné. Komplikovaná výmena bola už rozbehnutá, no ja som si napokon prenajala na sídlisku jednoizbový byt a uvažovala som nad tým, že sa tohto domu vzdám. Veď čo v ňom budem robiť sama?

Keď sa dcéra so svojim mužom definitívne zabýva v našom starom panelákovom byte, celkom ten priestor stratím. Už začala s obnovou. Priestor, kde som prežila dospelosť, manželstvo, priestor, v ktorom sme vychovali deti, zostane len v mojich spomienkach a tie budú blednúť a strácať sa spolu s mojou pamäťou. No vždy lepšie, než by som si ich mala každé ráno a každý večer privolávať a potom ich odháňať. Už sa o ten byt nemusím starať, nebudem viac oprašovať všetky kúty, ani keď pôjdem dcére poliať kvety a vyvetrať, kým je v zahraničí.

Vždy som mala problém pohnúť sa z nejakého priestoru a vo svojom doterajšom živote som sa sťahovala len dvakrát. Od rodičov do panelákového bytu, kde som ešte donedávna žila s mužom, a potom z bytu sem do domu. Mysleli sme si, že máme čas, aby sme sa postupne zabývali v tomto zvláštnom dome. No prišla smrť. Náhle, nezvratne, šokujúco, bez prípravy, ako napokon chodí vždy, aj keď je vytúžená a smrteľné lôžko je už preležané. A život plyní ďalej, akoby sa nič nestalo.

Ľudia, s ktorými sa tu zoznamujem, ku mne nepriradujú žiadneho muža, živého ani mŕtveho. Poznajú ma bez neho. Nestihli si všimnúť, že sme tu boli zopár ráz spolu. Pre nich som už len ja. Cítim sa nekompletná. A niekedy aj oslobodená. Ale to si nahlas nepriznávam.

„Svet je slepý a nevšímavý,“ povedal mi raz ktosi. Veď ani ja si nevšímam trápenie iných, nie natoľko, ako by to možno potrebovali. Smutní ľudia sú egoistickí, to som si všimla už dávno a viem, uvedomujem si to, že teraz som taká aj ja. Nevládzem byť iná. Možno to prejde a možno nie. Ľudia ma tu vnímajú takú, aká som teraz. A je mi to jedno. Aspoň zatiaľ.

Rad mojich mŕtvych sa predlžuje. Niekedy si pripadám ako vo vojne. Počítam hroby, počítam tých, ktorí sú tam a občas sa mi zdá, že tam ich je z môjho okruhu viac ako tu. A potom si uvedomím, že do celkového počtu nerátam dcéru a syna. Nevieť sa zmieriť s tým, že k druhej polovici života patrí aj to, že sa naše rady preriedia, ak teda druhá polovica znamená po päťdesiatke. A ja som sa už preklopila do obdobia života, keď mŕtvi a mŕtve, na ktorých mi záležalo, tvoria pomaly, ale iste dlhší rad než živí. S živými odchádza svet, ako som ho poznala, keď som bola malá a mladá. Život plynie ďalej, no pre mňa sa hranica posúva s každým človekom, čo tam odíde. Napokon tam preskočím aj ja. Zatiaľ sa nechystám, no človek nikdy nevie.

A moje deti zostanú tu, v nejakom inom, novom svete.

Musím niečo robiť. Veď preto som tu, v tomto dome. Našťastie, tu je stále nejaká robota. Kvetinová záhrada, trávnik, zeleninová záhradka. Nikto odo mňa nežiada, aby som čokoľvek z toho robila. Ani ja to od seba nežiadam. Ale aj zbytočná práca je lepšia než nič. V lete jej bude habadej, no už aj teraz, keď sa jar posúva k letu, je vonku roboty dosť. Ktovie, či aj tu leto tak rýchlo preletí. A aká tu bude jeseň, aká zima? Vydržím tu? Už zasa predbieham samu seba. Doteraz som na to vždy doplatila.

Plánujem si dni, aby som potom plány operatívne menila, ako sa mi zachce. Poobede dám do poriadku kuchynský kút a uvedomím si, že sa mi nechce ísť ani do obchodu, ani na poštu. Všetko môžem odložiť na zajtra. Vonku je krásne, no ja som slobodná, nemusím vytrieliť von, len čo sa ukazuje pekný deň, pretože to môžem urobiť kedykoľvek, aj keď fúka zničujúci vietor, aj keď prší. Nemusím sa podriaďovať predpovediam počasia na víkend a strachovať sa, že akurát cez voľné dni bude pršať. Takže vonku je krásne a ja s vedomím, že mi nič neujde, spokojne vyleziem na povalu a možno zídem aj do pivnice. V záhrade som dnes už bola a mô-

žem tam zísť kedykoľvek. Ten pocit ma blaží. Nemusím, môžem, ako sa mi zapáči. Chcem si postupne poriadne poprezeráť všetky priestory domu, v ktorom by som zrejme mala prežiť zvyšok svojho života. Čudný pocit. Už sa odtiaľto nepohnem?

S mužom sme tu nemuseli urobiť veľa zmien. Iba sme maľovali a upratovali. Architekt, ktorý nám dom predal, ho dokončil necelé dva roky predtým, než ho ponúkol na predaj. Využíval ho ako chalupu na víkendy a dovolenky, no aj to len zriedkakedy a dom dohotovil do posledných detailov, z ktorých sme my zmenili len zopár. Jeho situácia sa náhle a dramaticky zmenila, mal naponáhlo, odišiel so ženou za dospelými deťmi do Austrálie. Domu sa chcel zbaviť čo najskôr, potreboval peniaze.

Keď sme sem prišli prvý raz, nevychádzala som z údivu, že tento zvonku nenápadný a nie veľmi pekný, zato zvnútra tak nádherne uspôsobený dom, na nás počkal. Žena z realitnej kancelárie nám vysvetlila, že bežní klienti nechcú takýto dom ako víkendovú chalupu a nie je vhodný ani na každodenné bývanie pre rodinu s deťmi. Architekt zachoval zvonku pôvodný vzhľad – nenápadná stavba zo sedemdesiatych rokov minulého storočia, akých sú po dedinách stovky. Vnútro je však prerobené celkom od základu. Keď človek vkročí dovnútra, akoby sa ocitol v inej dimenzii. Dom nemá

izby, len rôzne kúty. Jedným z nich je oddelený-neoddelený kuchynský kút, ktorý má špeciálne vetranie, zvyšok interiéru je zjednotený a zároveň členitý priestor, od ktorého je stenou oddelená len kúpeľňa s WC. Architekt zrušil aj komoru, skladovací priestor vytvoril v prednej časti pivnice. V zadnej časti pivnice je miestnosť, v ktorej sa dá variť, zavárať, sušiť ovocie, skladovať orechy a v kúte s čistým pieskom aj zeleninu a zemiaky.

Pôdorys domu tvorí klasický štvorec s jedinou nepravidelnosťou, a tou je priedomie domu smerom do dvora. Kedysi tu boli zrejme dve stredne veľké a jedna veľmi malá izba, kuchyňa, chodba v tvare L, kúpeľňa a záchod. Pri kuchyni bola asi prilepená komora, pretože na tej strane je len malé okienko. Domýšľam si to len matne, lebo pôvodné rozvrhnutie priestoru sa stratilo. Z rohov sa stali kúty, vnútro je členené stolom, pohovkou, kachľami a čiastočne priečkami. Okno do ulice je vyvýšené, architekt ho zrejme vybúral smerom nahor a zamuroval smerom nadol, takže čo chcem z ulice vidieť, vidím, no dovnútra nevidno a môžem aj zatiahnuť žalúziu.

V dome je viacero obývatel'ných kútov, môžem sa premiestňovať a prelievať z jedného do druhého. Z lavice pod oknom, ktoré smeruje do záhrady, k stolíku a komode v kúte, kde okno nie je, ale cez deň tam dopadá svetlo z vyvýše-

ného okienka, ktoré asi bolo v špajze, a napriek tomu, že je malé a vysoko, dá sa pod ním čítať. Alebo sa premiestnim k jedálenskému stolu, tam si môžem rozložiť fotky, noviny, čokoľvek väčšie, či do kúta, kam som si dala preniesť šijací stroj, alebo do kúta s knižničkou a kreslom – všade je tu útulne a od všadiaľ vidím celý priestor.

S mužom sme sa sem veľmi tešili. Hovorili sme si, že si tu nebudeme zavádzať a zároveň budeme o sebe vedieť. Že sa budeme môcť jeden pred druhým trochu skrývať, no nebudeme za sebou zatvárať dvere. Priestor je zjednotený rovnakou podlahou a je členený dekoráciami a obrazmi na stene. Hovorili sme si, ako dobre, že nám predchádzajúci majiteľ nevnútil ani len náznak rustikálneho štýlu. Nijaká pec, s ktorou by sa patrilo predvádzať pred rodinou a známymi. Mal naozaj cit pre mieru, ktorý však napokon stlačil cenu domu poriadne dolu. Veď kto by dnes chcel víkendový dom bez pece a bez dedinského náradia, ktoré sa dá vystavovať na obdiv? O dome sme sa dozvedeli náhodou. Nie je to tu ďaleko od hlavného mesta, cena bola primeraná, a tak som bola od začiatku skeptická – určite nejaký problém so susedmi, so zápachom, prípadne niečo iné. Keď som prvý raz vstúpila dovnútra, neverila som vlastným očiam. Architekt sa na mňa udivene pozeral, možno sa bál, že som ďalšia,

ktorá sa otočí na podpätku. No ja som v duchu a možno aj nahlas zhíkla. O takomto dome sa mi v mladosti opakovane snívalo. V tom sne sa nedialo nič, len som bývala v priestore, v ktorom som sa mohla pohybovať, ako som chcela, všetko som odvsadial' videla, a keď som sedela na jednom mieste, už som sa tešila na ďalšie. Hocikde som sa zabalila do teplej deky alebo som sa obložila vankúšmi, prípadne som si otvorila okno a počúvala spev vtákov, to vtedy, keď sa mi sen sníval nadránom. V sne, presne tak ako v tomto dome, sa kúty menili každým pohľadom. Dom v sne – rovnako ako tento dom – nebol ani okrúhly, ani štvorcový. V momente som si uvedomila, že ak by som prejavila veľké nadšenie, mohol by majiteľ navýšiť cenu a kúpa by bola pre nás nereálna. A tak som len v nemom úžase chodila dookola, dívala som sa a dúfala som, že sa ten zázrak naozaj stane. Stal sa. Priestor, ktorý sa menil z každého uhla a vždy, bol úchvatný a zrazu bol náš. A zakrátko nato môj muž náhle zomrel. Keď som potom po pohrebe uvažovala, či si mám zabezpečiť nejaký malý byt a dom predať, spomenula som si, že v tom mojom opakujúcom sa sne z mladosti som v dome bez vnútorných hraníc bola vždy celkom sama.

Nejaký čas som sem nedokázala zájsť ani len vyvetrať. Z času na čas som poprosila dcéru, aby skontrolovala, či je všetko v poriadku. Pre-

mýšľala som o predaji, no paralyzovaná mužovou smrťou som nedokázala dať veci do pohybu. Po niekoľkých mesiacoch som sa odhodlala prísť a skontrolovať to tu sama. Myslela som si, že hneď ujdem, no zrazu som mala pocit, akoby tu môj muž so mnou bol a zároveň nebol. Samota nebola zúfalá, beznádejná ani umárajúca. Nechala som dom na seba pôsobiť. Poseдела som si, urobila kávu, trochu som utrela prach a vyvetrala. Nebývala som tu, len som to tu strážila. Niekedy som sa prešla po záhrade, no nerobila som žiadne plány, kde čo zasadím. Prešla som sa po dvore, vošla som do malého tehlového domčeka, v ktorom je uložené náradie, nič som nemenila, nič som nerobila, len som sa dívala. Nevedela som, či sa lúčim, alebo si zvykám.

Nikdy som nezašla ani do pivnice, ani na povalu. Vtedy som ešte premýšľala, či mám dom predať, alebo nie. A potom som raz prišla, keď bol dom práve zaliaty slnkom podobne ako dnes. Akoby ma chcel prehovoriť, aby som zostala, takmer som cítila, ako ma chce získať na svoju stranu. Nezaliečal sa ani sa nevnucoval, len sa ukázal zo svojej najlepšej stránky. Potichu, bez slov hovoril: tu ti bude dobre, môžeš začať celkom od začiatku a zároveň nadviazať na všetko, na čo len budeš chcieť. Bola som práve pri kuchynskom kúte a naozaj som cítila, že dom sa so mnou zhovára, že ma nabáda, aby som si

nanovo prezrela všetky kúty, kde nebudem nikoho potrebovať a kde sa budem cítiť dobre aj sama. Dovtedy mi úctivo ponechával čas na smútenie, zdvorilo sa vyhýbal priamemu kontaktu so mnou. V tomto dome som s nikým nežila, nikoho mi to tu nepripomína. Spomínať tu však môžem na všetkých. Zrazu to bol iný dom ako ten, ktorý sme pred časom s mužom kúpili. Sadla som si na gauč a počúvala som to ticho. Potom som si ľahla na drevenú dlážku. Cítila som teplo dreva, cítila som, ako dom dýcha. Keď som o chvíľu vstala, bola som rozhodnutá.

A po Veľkej noci som si povedala, že sa sem postupne, najprv pomaly a potom čoraz rýchlejšie, presťahujem. Zakúšam tu ticho a nový druh samoty. Nie je to nepríjemné. Som sama so sebou a so všetkými, ktorých som stratila. Nie sú nástojčiví, nikam sa neponáhľajú. Môžem na nich myslieť, cítiť ich, nie sú požadovateľní. Sú tu aj tu nie sú. Len na nich nesmiem myslieť veľmi intenzívne, lebo potom nemôžem zaspať a ráno zasa vstať. Ale to nie je ich vina. To ja som taká nenásytná. Vždy som bola, hoci len potajomky a potichu.

Občas si ešte v myslí premietam priestory panelákového bytu, ktorý sa po rekonštrukcii čoskoro zmení na nepoznanie. Ale nerobím to často. Zakazujem si to. Radšej sa schúlím do kresla, obložím vankúšmi a naberám silu. Vnútri v obývacej časti domu nemám veľa práce. Mô-

žem meniť usporiadanie niektorých kusov nábytku, kedykoľvek sa mi zachce. Zopár detailov, ktoré som si naplánovala, mi ešte chýba, ale budem sa im venovať postupne, aby som mohla mať z dorábok radosť čo najdlhšie. Predstavujem si to tak, že najdrobnejším detailom sa budem venovať, keď sa zjeseň a ostrý vietor ma vyženie zo záhrady a z dvora. A možno začnem vyšívať nejaké dečky alebo maľovať drobné vzory na biele tanieriky, čo si nakúpim v domácich potrebách. Možno budem vyrábať svietniky alebo figúrky z vosku sviec, ktoré zapálím za mŕtvych a nenechám celkom dohorieť. Nikdy som sa netešila na jeseň ani na zimu, no teraz, hoci sa leto sotva začalo, si predstavujem teplo, ktoré sa bude šíriť z kachiel, vlnené ponožky, vôňu levandule, možno si ju sama dopestujem a budem ju dávať do vankúšov. Neviem, prečo takto predbieham, ale nezakazujem si to. Keď sa dokážem oslobodiť od svojej dobiedzavej hlavy, cítim, že moji mŕtvi sú tu so mnou, ticho sedia a mňa nedesí, že sa na mňa možno aj tešia. Časom sa mi možno myseľ utíši. Už teraz cítim, že sa utišuje, no viem, že ma najmä ráno zasa prekvapí nástojčivým trápením.

Tak či tak, vnútro domu ma počká, až jeseň rozfúka strniská a zeleň, na ktorú si medzitým zvyknem, sa zmení na hnedú oráčinu. Listy sa sfarbia do žlto-červena a ja sa budem upínať k borovicovému lesu za cestou, aby som neza-